

ՅԱՂԱԳՍ «ԻՆՔԶԻՆՔ»

Մեր մեծարգոյ Եղբայրակիցը «Դերա-
նունը տանջուած թէ ուժեղացած» իր յո-
ղուածով կ'ընդդիմախօսէ մեր արտայայ-
տած տեսութեան, որով «ուժեղացած»
համարած էինք մենք միեւնոյն դերանունը:

Կը գրէ. «Անձնական երրորդ դէմքի
կրկնակ դերանունի մը հայցական հոլով
էր ան՝ ինքզինքը, որուն — հակառակ քե-
րականական կանոնի — իբր ուղղական հո-
լով կամ տէր Գայի գործածուելը տեսնե-
լով... բողոքեք էի»:

«Այ միայն կ'արդարացնէ (եւ) անոր
իբր բարդ բառի ուղղական հոլով մը գոր-
ծածուելը»:

«... ապօրինի կը տեսնեմ ինքզինք հայ-
ցական հոլովը իբրեւ ուղղական հոլով կամ
տէր Գայի գործածելը հակառակ քերա-
կանական կանոնի...»:

«Թէեւ իմ... բողոքս ինքզինք հայցա-
կանին իբրեւ ուղղական հոլով կամ տէր
Գայի գործածուելուն մասին էր...»

«... չեն կրնար անոնք իբր արդարա-
ցուցիչ օրինակ ծառայել ինք-զինք կըրկ-
նաւոր դերանունին իբր ուղղական հոլով
կամ տէր Գայի գործածուելուն անկանո-
նաբար»:

«... Ինչ հոլով է ինքզինք» ուղղական
թէ հայցական: Միարանակիցս կը պա-
տասխանէ, թէ «բաց ի ուղղականէն՝ որ
չըլլար», ուրիշ կը մնայ ըսել, թէ հայ-
ցական է, եւ եթէ այսպէս է, ինչպէս
ներքի կ'ըլլայ գործածել հայցական հո-
լով մը իբրեւ ուղղական կամ տէր Գայի:

«Քաղաքատունին ոչ երբեք կը պաշտ-
պանէ, թէ այս ոճով կազմուած գոյական
կամ ածական բառերուն հայցականը կըր-
նայ հոլովի իբր ուղղական հոլով կամ տէր
Գայի, ինչպէս կը հոլովեն անկանոնաբար
ինք զինքը»:

«... Այսինքն որը յայտարարած է,
թէ խորք, սխալ եւ մեծապէս զգուշայի է

«ինք-զինք» յի գործածութիւնը իբր մէկ
բառ, ուղղական կամ տէր Գայի (Այսին-
քն կ'ըսէ թէ, խորք է, եւն. բայց ոչ՝
ուղղական կամ տէր Գայի):

Այս կրկին ու կրկին յեղեղուեալ են
կը հետեւի որ մեր Եղբայրակիցը ինքզինք
ուղղական հոլով՝ տէր Գայի կը դաւանի:

Ինքզինք ուղղական հոլով չէ, որով եւ
ոչ ալ տէր Գայի, եւ երբեք գործածուած
չէ իբր այդպիսի:

Ինքզինք ուղղական չունի. եւ ինք-ը չէ
«ինքզինք»ին ուղղականը:

Ահա ինքզինքին ձեւը:

ԵՅԱԿԻ

ՅՈՒՆԱԿԻ

Ինք իր

Իրենք իրենց

Ինք իրեն

»

Ինք իրմէ

Իրենք իրենցմէ

Ինք իրմով

Իրենք իրենցմով

Ինք զինք

Իրենք զիրենք

(Ինքզինքնին)

Բայց այս ձեւը մեր ինքզինք-ին հետ
գործ չունի: Մերինը ինք զինք չէ, ալ
ինքզինք: Իսկ իմ ինքզինքս բոլորովին
տարբեր:

Իսկ «Գրաբարի մէջ ինքն եւ
զինքն երկու առանձին բառեր են, որոնք
աշխարհաբարի մէջ եղած են ինքզինք, մէկ
բառ: Չան առեր կապեր է ինքերը: Պու-
կերենէս բռնող խեղդող կայ որ մենք այդ
երկու միացած բառերը՝ որ մէկ բառ եղած
են՝ երկու բառ համարինք»:

Մէջ կը բերէ այս տողերը, եւ յետոյ
կ'աւելցնէ. «... անհրաժեշտ հարկ մը
չեմ տեսներ գրաբարի ինքն — զինքն եր-
կու առանձին բառերը աշխարհաբարի մէջ
գայով իրարու կապել ու մէկ բառ ձեւա-
ցնելը»: «... եւ միաբանակցիս վերոյիշ-
եալ խօսքերը ըրջելով իրեն կը վերադա-
ռնեմ, հարցնելով՝ թէ «Պուկերենէս բռնող
խեղդող կայ որ մենք այդ երկու առան-

ձին բառերը գայով իրարու կապելով մէկ բառ համարինք. քանի որ ոչ մէկ ժամա- նակ չեն քրած գայն մեր հին նախնիք, հեղինակներ լեզուիս»։ Եւ ինծմէ հունտի համար նախնեացմէ օրինակ մը կ'ուզէ միացած ինքզինքն-ի, «Յի եթէ նախնիք չեն գործածեր գրաբարի մէջ, կ'ըսէ, ա՛յ իշխանութիւն տուեալ է աշխարհաբարի մէջ գործածելու...»

Ժողովուրդը — Մենք կը գործածենք բիւրաւոր բառեր, որոնք գրաբարի մէջ ուրիշ երեւոյթ ունին. մեզի ո՞վ իշխանու- թիւն տուած է զանոնք գործածելու. նախ- նեք. ոչ. ժողովուրդը։

Փրարար եւ աշխարհաբար տարբեր լե- զունքի են. Փրարարը «բարասուք» կ'ըսէ. աշխարհաբար՝ «արցունք. ան՝ «լինել», աս՝ «ըլլալ», ան՝ «առնել», աս «ընել», եւն. հեն. — Ո՞վ իշխանութիւն տուաւ ասոնք աշակէս ընելու. — Ժողովուրդը։

Լեզուն ժողովուրդը կը շինէ։

Ջըսաւ Որտախոս. Թէ

Օրինաւոր է, եւ ըլլալ պիտի միշտ Նորահնար բառ մը բերել լոյս աշխարհ... Սովորութիւնն եթէ աշակէս պահանջէ, Որ դասաւորն է լեզուին, պետն եւ օրէնք։

(Աղտուտ Գերբ. էջ 8-9)։

Կիկերոնն ալ չըսաւ միթէ. «Սովորու- թիւնը երբեմն քաղցրութեան համար ըն- դունելի քրած է լեզուին օրէնքներուն դէմ մեղանշելը» (տես «Մի՛ գրէք... այլ գրե- ցէք», էջ 194)։

Ինքզինքի կազմութիւնը եթէ սխալ իսկ համարուի, ահա անոր արդարացումը. Սո- վորութիւնը, եւ գործածութիւնը։

Ֆրանսերէն le lierre բառը կայ. ա. սիկա հեթանոսներէն է, ակնյայտնի սխալ, բայց Հիւկոն ալ, Լամարտիէն ալ, Պոսուէն ալ նոյն սխալը կը գործածեն իրը ուղիղ։

Բառը ierre է, յօդով՝ l'ierre. աղ- ուաշին մէկը անգամ մը ապաքարացը մոռ- ցեր է դնել, ուրիշ աղուաշ մըն ալ իրեն է նմաներ. եւ ահա բառը իրը Թէ lierre ըլլաւ, քովը le-ն փակցուցեր են... Անչ ոք զիտէ՛ թէ սխալ է, բայց կը գործա- ծեն անխիղճ։

Հիմա դառնանք մեր ինքզինք-ին։

Լեզուն ժողովուրդը կը շինէ, բայց քե- բականն է որ գայն կը դասաւորէ ըստ քերականութեան։ Ժողովուրդը կը գոր- ծածէ ինքզինքին, ինքզինքին, եւն. գրու- թեան մէջ ալ մտած է. եւ ուզեցի օրի- նաւոր ձեւի մը տակ դնել, եւ զան որ երկու ինք-երը կը կապէ, սաստկացուցիչ գիր մը համարիլ, ինչպէս կը տեսնուի «զոյգզոյն», «թեկթեկ», եւն. բառերուն մէջ. Բայց Հ. Եփրեմ կ'ընդդիմաբանէ թէ՛ ըսածս «լոկ ենթադրական է (եղբր) եւ ոչ հիմնաւոր»։ Ո՞վ ըսաւ...

Պոնգզոյն միացած է գայով. ըլլալ այդ զան սաստկացուցիչ թէ ոչ՝ առեր միա- ցուցեր է երկու օրոյն-երը. ունինք նաեւ զունագոյն, հոս ալ այրն է որ կը միացնէ։

Ունինք երկու ինք, փոխանակ ըսելու ինքինք՝ ըսած ըլլանք թող ինքզինք. զան համարուի ինչ որ կ'ուզուի, յօդակապ եւ կամ սաստկացուցիչ գիր, զան դրուած՝ երկու միացած ինք-երուն անուշութիւն տալու համար։ Ֆրանսացիք ա ի՞նչ աղե- ղութիւնը դարմանելու համար մէջերինն է գիրը տակեր են. ա-տ-իլ? Բնչ գործ ունի հոտ այդ է գիրը. ոչ մի գործ, եւ սակայն մեծ պաշտօն ունի. Հայերէն լեզուին մէջ օրէնք է՝ ինչպէս նաեւ չըթ- տերէնին՝ կրկնել բայերը, բառերը՝ ի- մասսը ուժեղացնելու համար. «Տեսանե- լով տեսի գշարչարանս»։ — «Տալ հոռու կնիք», «Ե՛մ եմ եւ ես մարդ մահկանացու», եւն. հեն. Նոյն արարողութիւնը կը տես- նուի նաեւ ուրիշ մասունք քանի՞նք-ներու մէջ. «Այր այր», «քնախի ընտիր», «Ի կողմանց կողմանց», եւն. հեն.։

Այս ինքզինքը՝ գրաբարի ինքն զինքն-ը չէ, այլ նոր բառ մը։

Ահա հոլովումը.

	ԵՋԱԿԻ	ՅՈԳՆԱԿԻ
Հայց.	ինքզինք	ինքզինքնիս
Սեռ.	ինքզինքին	ինքզինքնուս
Բաց.	ինքզինքէն	ինքզինքնէս

Այս մեր ինքդիներ համապատասխան է
խապերէն se stesso դերանունին:

Աս ալ ուղղական չունի, չի կրնար
ունենալ:

Հայց. se stesso ինքզինք
Սեռ. di se stesso ինքզինքին
Տր. a se stesso ինքզինքին
Բաց. da se stesso ինքզինքէն

Հայերէն լեզուին մէջ անսովոր չէ բառի
մը այս կամ այն հոլովին չգոյութիւնը. ո
դերանունը գործիական չունի. իր դերա-
նունը եզ. ուղղական, որով և հայցական
չունի առջեւ, դոյն, նայն խումբը՝ եզակի բա-
ցառական չունի. միմեանց, իրերաց անե-
զական դերանունները՝ ուղղական չունին,
եւն. եւն. Ահա ըսելիքս ըսի: Լիցաւ: Աը-
դէն ինչ ալ ըսենք դուն թէ ես՝ օգուտ
չունի. ժողովուրդը իր գիտցածէն հա չի
կենար: Հազար ըսէ: Այսինքն խորթ է
ըսեր, ինչ կ'արժէ: Աս է միայն խորթը:

Բնչ խորթ բաներ կան՝ որոնք գործա-
ծուելով՝ ազուրոցներ են: Սպանեցի կ'ը-
սենք, եւ խորթութիւն չենք զգար. տեւ-
եցի, ինեցի, ելլեցի Թող ըսէ մէկը, կրնայ
ըսել՝ աչ. որովհետեւ ժողովուրդը չէ ըսած:
Սպանեցի, տեւեցի, իշտեցի, կշտեցի մի-
եւեռայն բայերն են. սպանի, տեւի, իշի,
կի: Ժողովուրդը «սպանեցի» ինչ կատար-
եալը սպանեցի ըրեր է, միւսերն ալ՝ տե-
սայ, իշայ, կշայ. տեւեցի, իշեցի, կշեցի
որքան խորթ են, նոյնքան խորթ է եւ
սպանեցի. բայց գործածութիւնը ողորկեր
է խորթութիւնը: Ասի հատ մը՝ իրերե նը-
մոյշ. կրնամ ճանկերով օրինակներ փոխել:
Եւ այս՝ այսչափ:

Հ. Ա. ՂԱՐԿԵԱՆ

Յ. Գ. — «Բազմակէպ» յաջորդ Թեմին մէջ գերե-
զինք «Չէզոք» եւ «Ամեն» բառերու մասին, եւ ցուցանեց
թէ բացարձակ մուրաբիւնը մէր է, եւ-մի թէ եւ-մի
զրգանքուն մէջ:

ՆՈՅՆ

ԵՐԿՈՒ ԼԱՐ

Ես խնդրեցի իմ մայրիկէս մի քննար
Որ իւր կուրծքին կըրէր սիրոյ երկու լար.
Նա արուստունց լուռ խոկումով մայրական
Եւ իմ մանուկ կուրծքիս դըրաւ մի քննար:

Ու սեզմելով գայն իմ անփորձ հէգ սրտիս
Ես պարզեցի բոլոր գաղտնիքն հոգիիս.
Մատնեքուս տակ մին՝ թրթրուց բերկրական
Միտը՝ արեւուր խոր հառաչեց երկրորդ ձայն:

Քաշեցի ես լարերն երկու խելագար
Կարմիր վարդի շուքին նըտած սիրամառ,
Ձարկը սրտիս արձագանգեց ու զընաց
Բայց արինետ վարդն էր մատիս թառամած:

Ցարի քննարս ու կանեցի ուռիէն
Որ թողնէ սիւքին զընարթ երգերէն,
Ես լըսեցի որ այդ ուռին ալ կու լար
Սիրով խաբուած որպէս մի կին վշտահար:

Յայնժամ քննարն իմ փըլըրեցի հազար մաս
Ես չեմ ուզեր ոչ սէր ոչ վիշտ աշխարհի.
Անկարեկիր կ'ուզեմ ըլլալ աստղ երկնի
Որ միշտ ժըպտիմ բախտիս իմ չար ու բարի:
